

МУР — в теорії і практиці

(Кілька думок під дискусію).

1.

Дозвольте маленьке „pro domo sua“.

Написавши заголовок цієї статті, мені самому стало трохи ніяко. Заголовок надто претенсійний. Таким він показався мені.

Не підлягає сумніву, що у декого також постане питання: хто це відважується писати на таку тему?

Щоб оминати зайвих ускладнень, відразу скажу: я не письменник і не критик. Кваліфікації мої дуже скромні. Але я — читач того, що пишеться. Читач, що любить літературу і вважає її за одну з найважливіших ділянок культури взагалі. А культуру вважаю я не лише впливом національної духовності, але й чинником, що формує ту духовність, формує обличчя нації. Це не жонглювання словами. І тому й мене, як члена нації, а не лише члена МУР-у цікавить справа: чи наша література йде до величі, чи точиться у прірву, в сліпу вулицю, в болото.

Це власне дає мені право, забирати голос в такій справі, як теорія і практика МУР-у.

2.

З вищеподаного погляду виходячи, уважно читаю повоєнний літературний доробок двох останніх років, аж до «Арки» включно. На підставі прочитаного я дійшов до сумного висновку: українська література переживає важку кризу, літературного процесу нема. Нічого не допоможе голосне твердження: «Ми свідки і учасники початку нової хвилі нашого літературного процесу, що веде до витворення глибоко своєрідного, глибоко українського літературного стилю»¹). І зовсім не переконують твердження, що «ми повинні всіх своїх зусиль докласти, щоб цей процес ніщо не затримувало, щоб ми йому сприяли, на нього працювали, йому присвятили все своє літературне життя»²).

На мою думку, процесу немає. Немає літературних шкіл, немає стилів. Немає навіть поодиноких більшої ваги творів. Появились дуже цікаві й високоартісні речі, от хоч би речі: І. Багряного, М. Ореста, В. Барки, Т. Осьмачки. Але це відгуки минулого, відгуки нашого вчора, речі навіть здебільшого писані вчора. Вони не виростають з сьогоднішнього дня, не відбивають ніякого сучасного процесу, нічого не говорять навіть про сучасне літературне середовище, без якого немає творчості.

Є також літературні журнали. Є «Звено», яке так лас рецензент в альманаху МУР-у, є «Заграва», про яку МУР нічого не каже, але й небагато сказати може. Є три збірники МУР-у, є його ж альманах, є «Хорс» (навіть з портретом У. Самчука і Марії Дені), є багато де чого, але літературного процесу нема і нема нічого з великої літератури завтрішнього дня.

Більшість письменників борсається безсило у власній слабості.

3.

Без літературного середовища немає творчості. Чи є в нас таке середовище? МУР вважає себе тим середовищем. Які він ставить собі завдання? На цю тему читаємо, між іншими, таке: «І тому тепер перше завдання МУР-у — відновити літературний процес... Об'єднання справжніх майстрів, що знають, куди йти, знають, чого хочуть, і спроможні не тільки писати й видавати літературні твори, а й рухати вперед літературний процес»³).

Тут є неухильне правило: крім відчуження, письменник і ціле середовище мусять знати, чого вони хочуть, до чого вони йдуть. Розуміння цього правила нібито є у членів МУР-у.

Розуміє і знає це І. Багрянний, заявляючи: «...кожний письменник (особливо в наш час)... мусить насамперед здавати собі справу, чого він хоче, для чого він те перо бере, яку літературу він мусить продукувати і для чого — інакше він не є жаден письменник...»⁴). І хоч після першого Збірника МУР-у ми І. Багряного більше на сторінках, МУР-івських видань не бачили, проте ніхто цього твердження не заперечив. Отже, виходило б, що МУР його приймає.

Але це тільки теорія, до речі, виразно поставлена лише І. Багрянним — який після першого З'їзду МУР-у в тому середовищі себе більше не виявляє.

А як в дійсності? Має МУР ідеали? Бореться він за щось? Бажаючи започаткувати літературний процес, знає він, що хоче мати на кінці цього процесу? Чуємо з усіх сторін багато мудрих слів про те, чого хоче МУР, а найбільше чуємо вислів «велика література». Та у виданнях МУР-у це бринить, як порожній загальник, навіть як тавтологізм.

Середовище МУР-у веде дискусії, пише теоретичні статті. Але що в них знаходимо? Не знаходимо там науково-критичних розглядів, коли поминути такі винятки, як др. О. Грицай, проф. Л. Білецький, проф. В. Подоляк чи І. Багрянний. Хоч цих прізвищ і багато, але все ж вони винятки, бо не вони надають обличчя МУР-івській творчості. Не знайдете в МУР-івських дискусіях і пророчого голошення нової, або й не нової, але своєї віри. Назагал все, що говориться про літературу (за винятком названих винятків), — це говорення для самого говорення. Ніхто не знає, чого хоче, або свідомо затемнює все і хаотизує. По суті — це жування січки, але вбране в гарну форму. І в цьому є система: на початку й на кінці кілька загальників, з якими всі погоджуються, а в середині повне заперечення їх. Але бувають і консеквентні статті, тоді вони побудовані на штучній конструкції — от аби було щось велемудрого сказано, бо ж читачам потрібен «духовий корм». При тому виходиться з заложення: чим менше зрозуміло, тим цікавіше.

Постає питання: на що це все пишуться? На це питання може бути дві відповіді: 1) щоби щось сказати, щоби жонглювати словами, 2) щоби розкласти українську культуру. І одна й друга відповідь має свої підстави.

Та не будьмо голословні.

4.

Ініціативна група, що засновувала МУР, так визначала його стовище: «...у високомистецькій формі завоювати собі голос та авторитет у світовому мистецтві»⁵).

І далі знаходимо пояснення: «Сучасні завдання українського мистецтва: в основному ті самі, що й десяток чи два років тому — беззастережно, повно та віддано стояти на сторожі інтересів нації, що боролася, бореться й буде боротися за утвердження себе в правах, які їй без найменшого сумніву належать. Його провідне завдання — мистецькими засобами творити синтетичний образ України, її духовності в минулому, тепер і завтра»⁶).

Голова правління МУР-у в той же тон декларує: «Зараз ми не в школі, а на фронті»⁷).

Та це все теорія, це гарні слова, які ніякого впливу на діяльність МУР-у не мають. Мало того, ці слова нераз авторами їх заперечені. Бо як можна «стояти на сторожі інтересів нації», як можна бути «на фронті», не маючи супроти ворожого варварського наступу ніякого фанатизму, ніякої крайності, ніякої виключності «в ідеї, в чині, в способі поступовання»?⁸).

Як можна бути на фронті змагання за життя чи смерть нації, або української літератури й триматись там «золотої серединки», бути «і вашим і нашим»? «Не думаю категоріями революціонера, але рівночасно не розумію реакції на революцію», — каже У. Самчук⁸⁾. А як же без революційного думання витримати на фронтах і зробити революцію хоч би й в літературі? Чи дрібноміщанською згідливістю? Не припускаємо, щоб У. Самчук не розумів, що революції не роблять нереволуціонери. Жадної революції. А коли він це розуміє, то чому інакше каже? Оце ж то власне й не ясне. Або У. Самчук таки думає по-міщанськи, або бавиться гарними фразами, щоб усім подобатися, щоби бути дамою «приятной во всех отношениях», як сказав мій один приятель, прочитавши статтю Самчука про те, що всі партії погані.

Чи причина одна, чи друга — вже час авторові «Волині» рішитись, за що він: за фронт боротьби за велику українську літературу чи за жонглювання фразами, яке не коштує зусиль, не вимагає мук творчості, а дає похвали цілого рою жонглерів? Коли цю дилему сконкретизувати, то можна висловитись: змагається У. Самчук за те, щоб бути письменником чи весільним генералом?

5.

Мимо всіх зусиль д-ра О. Грицяя втлумачити нашій літературі й письменникам основні і високі критерії оцінки, МУР продукує геніїв незвичайно легкою рукою. Одним з таких геніїв став у нас І. Костецький. Він і «європеїст», він і носій «переконання, що Україна й українська література повинні принести світові вселюдську правду». В нього «джойсівсько-гемінгвейвська манера» і «жанр... новелі-пісні», що вже має міцні національні в нас традиції від В. Стефаніка й М. Черемшини, через Г. Косинку та Й. Позичанюка¹⁰⁾. Як же просто через МУР підтягнутись до Джойса і Стефаніка!

А І. Костецький не легковажить свого хресного батька. Він виходить з цієї високої площини і заявляє: «Зарахований Юрієм Щерехом до європеїстів, я хочу... уточнити, деталізувати... питання про укр. реалізм ХХ сторіччя». Пересічному читачеві ця фраза не зовсім ясна й зовсім не логічна. Але що може сказати пересічний читач, коли написав це автор джойсівсько-гемінгвейвських творів?

Приголомшивши ось так читача, автор далі проголошує: «Предметом я маю вигляд (?) на той прямий і широкимірний шлях, яким іде література доби, звана літературою великою»¹¹⁾.

Прочитайте цілу статтю, і вам так і не буде ясно, коли це почалась та доба, що її література зветься великою, ані не зрозумієте, по що доказувати, що таке реалізм, коли автор нічого не потребує і в ніщо не вірить, і все йому байдуже?

Пояснення може бути одне: новонароджений геній, поперекидавши всі поняття і критерії, візьме собі за основу «суб'єктивну правду» і буде з читачем і українською літературою виробляти, що йому подобається.

Але він не хоче бути гіршим від інших. І він не хоче бути неприємною дамою, тому й він кидає крилате слово: «Мій виступ я хочу скерувати під девізою неповороту назад».

Це теорія — і з нею ми мусимо погодитись. А практика? Тобто — де оті «новелі-пісні», що їх культивував і В. Стефанік, і М. Черемшина, і Гр. Косинка, і що спільного мав з ними Джойс і навіть Гемінгвей? Прочитайте собі «Божественну лжу»¹²⁾. Прочитайте і побачите, наскільки нова це річ в порівнянні з тим, що було нове 40 років тому. Прочитайте «Ціну людської назви»¹³⁾, подивіться на тих ідіотів, що є нібито мистцями, і скажіть, що це має спільного зі Стефаніком або літературою «на фронті», або взагалі з літературою.

Автор нас мало дивує. Його не цікавить ніяка література, зокрема українська, його не цікавить жадна проблематика. Його цікавить погоня за за-

бавою в словах («карбрум» тощо) і за оригінальністю. «Подайте сцену переходу безводною пустелею через повислий на ниточці гудзик провідника»¹⁴⁾, — каже він. Ось що його в літературі цікавить.

Мій Боже, кожному може подобатись, що він хоче. Але, що це спільного має з українською великою літературою і закликком У. Самчука «творім суспільство великого стилю, міцних душ, рівних, витривалих характерів»?¹⁵⁾.

Я знаю, що МУР — це не касарня, де всі мусять однаково думати. Але, коли говориться «Не будемо допускати, щоб слабкість і халтурництво підводжено під ознаку «шукання»,¹⁶⁾ — то це теорія, а в практиці — «божественна лжа».

Ніхто не хоче заперечувати права на експериментаторство. Навіть на графоманію. Але під печаткою «європеїзму», під авторитетом У. Самчука, під маркою «великої літератури» давати халтуру та ще й притягати туди революцію — це рішуче забато на наш час розхитання всією ієрархією понять. Пишіть уже краще про «гудзики на ниточці провідника в безводній пустелі», але не чіпайте України. Хай нам залишиться хоч кілька понять, не втягнених у болото.

6.

Вже цитований Ю. Шерех ствердив, що МУР має бути об'єднанням «справжніх майстрів, що знають, куди йти, знають, чого хочуть, і спроможні не тільки писати й видавати літературні твори, а й рухати вперед літературний процес».

Коли повірити Ю. Шерехові, що справді те, що робиться в МУР-і, робиться свідомо, то треба (за І. Багряним) запитати: яким правом ковбасника, що продає затроєну ковбасу, судять, а, прим., Ю. Косача, що затроє українську літературу і розкладає наше суспільство, замість повісити, вважають великим письменником?

І Ю. Косач, щоб здобути довір'я у читача й потім легше йому подати отруту в смачній шоколяді, старається бути «дамою приятной во всех отношениях». У нього знайдете прекрасні вислови, як ось: «Ми е за Haltung в літературі, а не за Unterhaltung». «Письменник не може тільки відбивати життя... Письменник мусить реагувати на життя»¹⁷⁾.

Знайдемо в нього й про відбивання письменником «вічних правд», про «нові ідеї», про те, що письменник не сміє стояти осторонь, «коли його батьківщина мобілізує все, що живе в ній, на оборону чи на наступ»¹⁸⁾. Словом, у Ю. Косача знайдете все, що треба для правильного розуміння літератури.

Але це тільки теорія. А практика?

На практиці його твори — повна демобілізація української літератури, повне руйнування всякої драбини критеріїв. Стягання в болото всіх осягів минулого і винесення на п'єдестал гнилі.

Не будемо голословні.

Треба признати кожному право на критику й на власну думку. Але гляньте на Косачеву «ретроспективну вилазку» п. н. «Вільна українська література». Він хоче свободи в вияві, але «трагічні оптимісти» на таку свободу не заслуговують. Йому вільно все стягати в болото, але Д. Донцову заборонено в своєму журналі висловлювати свою думку. Логіка? На що вона вільній людині. Об'єктивізм? «Це боязкість власної думки»¹⁹⁾. Ю. Косач має право на суб'єктивізм, але не має такого права Д. Донцов.

Д. Донцов. Це сьогодні модний «козел відпущення». Не був він таким тоді, коли шукалося чести друкуватись у його журналі. Але тепер можна безкарно гарцювати по всіх вартостях, бо ж йому, Д. Донцову, пришито шовінізм, тоталізм і ще там, що тільки здумається сказати. От Ю. Косач і гарцює. Доба «Вістника», що дала О. Ольжича, О. Телігу, Ю. Клена, Л. Мосендза, Є. Маланюка, Р. Єндіка, У. Самчука і все, що було вартісного по

цей бік залізної заслони, — це доба «темна і глуха». Д. Донцов здушив свободу людини, ізолював нас від Європи Р. Ролляна, не давав читати Папіні, Сінклера, Гелсворсі. Позбавив нашу літературу етосу, заперечив гуманізм, викинув на смітник Толстого й Достоевського, насаджував аморальність і бандитизм, створив «сузір'я епігонади», знищив все й зробив «пустелю духової України», по якій «переможно чвалувала квадрига «трагічних оптимістів».

Хто повірить після всього, що Д. Донцов був не Геббельсом, що розпоряджає державним поліційним апаратом і концтаборами, а тільки редактором ніким не субсидованого журналу? І хто повірить, що поруч «Вістника» існували ще й найрізноманітніші часописи, журнали й видавництва — від О. Назарука до М. Рудницького, що поборювали Д. Донцова, друкували твори Ю. Косача й вели дискусії з «Вістником» — це й які! Зовсім не «гірші» від Косачевої.

Для чого ж Ю. Косач пише всю цю неправду? Чому «трагічних оптимістів» називає епігонами, хоч тут же й говорить компліменти Маланюкові й пише ентузіастичні статті про Ольжича, коли це модно²⁰).

Говориться про відповідальність письменника. Чи Ю. Косач цю відповідальність має? За кого він вважає Ольжича? Ніхто того не знає, і сам Ю. Косач не знає. Для нього Ольжич — це «філософ», «явище скристалізоване», «людина гарячого горіння», товариш Бояна», «командир літературної неоготичної школи» і т. д. і т. д. — в одній статті. В другій статті Ольжич належить до тих, що створили «добу глуху», яка задушила український літературний процес в 30-тих роках.

Що ж думає Ю. Косач? Яке його мистецьке кредо? Який у нього смак? Де відповідальність за слова? Де мистецьке сумління, хоч би й найбільш суб'єктивне? Де суверенність письменника?

Очевидно, ніякої суверенності в нього нема, і за неї він не бореться. Він «розпочинає кампанію» не за право на суверенність, а за право на спекуляцію. За право писати, що «на ум набреде», залежно від гумору, а може й від замовлення.

Кожен має право на свободу, але не на безкарне герцювання по душі народу, по національній духовості, по людських і національних вартостях. Ю. Косач хоче і це право мати.

Суверенність письменника? Толеранція? Гуманізм? Стегна й сльози в літературі? На все згода. Але не нищить до останку своїми писаннями про літературу здібності оцінки серед нашого суспільства. Нема ні слова правди в тому, що пише Ю. Косач про аморальність «Вістника». Він нічого не хоче розуміти з того, що в «Вістнику» читав. Навпаки, він свідомо перекручує. Але яка ж мораль і моральність у творах Ю. Косача? Як використовує він свободу, яку вже тепер певно має?

Вже було сказано вище, що в літературі можуть бути й стегна й сльози. Не думаю обстоювати «спрямовання» літератури, бо не бачу можливості творчості на замовлення. Але в ім'я пошани до мистецтва вимагаю від нього великої правди. Коли хтось не здібний у великих справах ту правду відрізнити, нехай пише про самі сльози й стегна, або нехай робить... нехай робить, що хоче, але нехай не засмічує української літератури.

Але Ю. Косач хоче робити літературу. І поводитися в ній, як чужинець (дуже правильний вислів Ю. Шереха), що не цікавиться її розвитком, а, навпаки, трактує її як дослідного крілика, що далеко менше вартий від самого експерименту.

Певно — експериментаторство потрібне. Але література — це не реторта, в яку можна вливати різні кислоти і дивитися, що з того вийде. Література — це духовість, це те найделікатніше і найсвятіше, що має людська спільнота. А Ю. Косачеві це байдуже. Він хоче побачити, що з того вийде. Наговоривши про боротьбу ідей в драмі²¹), він пише «Ворога», де нема жадної боротьби ідей,

бо носії їх — це евнухи, а є лише ошукування німцем дурного «хахла» і кохання українки до ката її братів. І це мала б бути якась складова частина ритор МУР?

Або «Соната b-moll» В кожного народу є жінки, в яких половий інстинкт вбиває всякі шляхетного синтетичного образу України, про який гово- хетніші чи просто людські почування і робить їх тваринними самицями. Може були такі жінки й між нами. І може Ю. Косач має право писати про таких жінок. Але яке право має він так паплюжити жінку українського підпілля? Героїня «Сонати b-moll» закохується в німця, хоч знає, що це кат її братів. Мужність німця їй більше варта, як мужність товарищів, цілого народу й її власний обов'язок. І хоч німець їй зраджує, але все ж вона його кохає і не має сили виконати наказу вбивства, поки не переконується, що його мужність заломилась. Чи це морально? Чи морально понижувати українську жінку, українську революціонерку, наділяючи її низькими, тваринними рисами? А МУР мовчить і дозволяє далі те саме робити, бо, очевидно, вважає такі «моральні» твори великою літературою.

І Ю. Косач пише (а пише він, мабуть, на трьох машинках відразу: вірші, прозу й драму) «Еней і життя інших»²²). Знов же предметом його знущань стають українські революціонери. Вони або збочені, або зблязовані. І це не випадково, що єдиним джентельменом, який діє за своїми словами, є спекулянт Божок. Бо вся творчість Ю. Косача є спекуляцією і нічим іншим. У нього не жінки, а тварини; революціонери не є революціонерами; генерали не є генералами; але німці завжди шляхетніші, цікавіші, вірніші своїй батьківщині, як українці.

«Література — це не пропаганда» — кажуть нам з МУР-у. Так. Згода. Але чи може українська література робити пропаганду ворогам і їх ідеям, і понижувати українців і їх ідеї? Чи можна дозволити окремим особам, які втратили почуття відповідальності затроювати українську духовість, і вихолощувати українську літературу?

7.

На вищеподаних прикладах видно, які «ідеї» заступають найрухливіші представники МУР-у. Видно, які наслідки його діяльності. Це — насамперед демобілізація, кастрація української літератури, знищення ієрархії понять, моральний розклад, так добре проваджений в Зах. Україні колись М. Рудницьким, та іншими.

Явище для нас не нове, проте гідне уваги, бо відновлюється воно завжди в нових формах, формах «мистецьких рухів», що втягають у свою орбіту сліпих. Тепер появилось воно у вигляді МУР-у й уже видно «генеральну лінію» та критерії, за якими МУР укладатиме свою систему.

На прикладах Ю. Косача й І. Костецького вказували ми на продукцію «геніїв». Спродуковано також і «святих» літературного руху та зроблено спроби стягнути з постументу відомі постаті. Ю. Косач «знищив» Д. Донцова, «трагічних оптимістів», і т. д. Віктор Бер розправився з Є. Маланюком, зробивши з нього вихолощеного раціоналіста, що заперечує творчий порив²³). Улас Самчук пороголосив брак виключності, брак виразних кантів і обличчя, як своє нове кредо. Але він же й не зчувся, як його стягнуто вниз такими наті- ками: «Звичайно, і ці твори («Волинь», «Юність Василя Шеремети») не стоять поза літературою», і як же ж блідо й штучно приліплені компліменти, після яких стверджує автор, що «епопей Самчука з погляду сьогоденного нашого дня — дивні й навіть архаїчні»²⁴). Зате, які генії наші Джайси — Косач і Костецький! Коли Самчук згадується весь час поруч Нечуя-Левицького, то перші два — не інакше, як поруч Гемінгвея і Стефаніка. Чапленко — хуторянин, О. Бабій — стилізатор «старо-провінційального стилю», Є. Маланюк — поставлений в один ряд з Косачем, при чому Косач розв'язав проблему — «я і Україна», а Є. Ма-

ланик «не має сили» цього зробити.

Вже це могло б вистарчити, щоб уявити собі, як «впорядкував» Ю. Шерех укр. сучасну літературу. І все це в такій формі, що ніде не чути заперечень.

Так розправляєтся МУР і з Оленою Телігою в статті Гр. Шевчука — «Без металевих слів і без зідхань даремних»²⁵). Цю «операцію» Гр. Шевчук проводить також безболізно. На вступі зазначає, що велика поезія вмiє говорити про любов до батьківщини, не вживаючи слова батьківщина. Гарно — правда? На закінчення порівнює поезію О. Теліги з мініятурою образу Делякруа і говорить про «лезо життя революціонера». Все гарно! Пересічний читач твердить, що це «дуже добра стаття про велику поетку й революціонерку». Але в самій статті Гр. Шевчук намагається «знищити» поетку. Це він робить так, що читач і не завважує, він ставить тезу, що поезія О. Теліги виростає з... альбомної поезії, і на цю тему говорить стилі «мудрих» фраз, що читач не завважує, як спиритний жонглер ставить О. Телігу зараз же поруч графоманів («вона знала те, що невідоме графоманам»). Її мистецькі засоби він зве збляклими, або заялосеними поетизмами. Лянцетом бездушності він розрізує і випатрошує вірш і не знаходить жадного свіжого образу. «Героїчність» О. Теліги в тому, що вона готова «непомітно, крадькома» піти слідами чоловіка на страту, а не з відкритим чолом і свідомістю. Так у Гр. Шевчука виглядає О. Теліга. Не дармо ж він знає, чого хоче. Він хоче стягнути всіх униз, щоб піднести Ю. Косача і І. Костецького з їх бездушністю і бездумністю та паплюженням українського духового світу. І хаос в нашій духовості готовий.

Щоб ніхто нічого не шукав, Ю. Шерех ще докаже (підтримуваний І. Костецьким), що нема навіть такої проблеми, як матеріалізм — ідеалізм і що віхи для великої української літератури майбутнього поставлені.

Коли рівночасно доведено й У. Самчуком припечатано, що всі в дружній співпраці в рядах

МУР-у мусять по тих віхах йти, то дійсно можна сказати, що укр. літературний процес визначено.

8.

Найбільше дивне, одначе, що це «визначення», крім статті Ю. Бойка в «Рідному Слові»²⁶), ніде не було заперечене. Так якось охляло все, що ніхто не ставить опору. Єдики д-р О. Грицай запротестував, але лишився самотнім. Представники атакваних /середовищ, мов води в рот набрали.

У. Самчук зачадів у згубному фіміямі. Проф. Л. Білецький — рятується втечею в «несучасні» теми, Б. Подоляк — ставить посередній опір, підносячи велич свого колишнього середовища, а поза тим допомагає розбудувати МУР-івського троянського коня, І. Багрянний — замовк.

Тим часом потрібний алярм. Наступ проти веж української духовості іде повною парою. Найвищий час усім — на оборону рішавчих бастионів! Чується, що оборонців було б багато. Інстинкт самооборони, здорова реакція живе в нашому суспільстві. Пора перейти до протинаступу. Далі чекати не можна! Ми дійсно на фронті!

Далі дивитись на те, як Косач виводить повій і презентує як музу не сміємо.

Писав Тичина:

А справжня муза
неомузена
Там десь на фронті
в ніч глуху
Лежить заплывана
залузана
На українському
шляху.

Прокляття поколінь, прокляття вічності впаде на тих, що лишать українську музу заплываною і залузаною.

Боротьба за справжні вартості завжди важка. Але віримо, що відважні не вимерли. Віримо також, що ті, хто зараз несвідомо служать розкладовим тенденціям, знайдуть вихід на шлях української здорової літератури і здобудуть їй велич.

1) Юрій Шерех — Стилі сучасної укр. літератури на еміграції. — МУР. Збірник I, ст. 59.

2) Там же, ст. 59.

3) Там же, ст. 58.

4) Іван Багрянний — Думки про літературу. — МУР. Збірник I, ст. 25.

5) «Чого ми хочемо» — МУР. Збірник I, ст. 3.

6) Там же, ст. 4.

7) Улас Самчук — Велика література. — МУР. Збірник I, ст. 40.

8) Там же, ст. 38.

9) Там же, ст. 38.

10) Ю. Шерех — Стилі сучасної укр. літератури на еміграції. — МУР. Збірник I, ст. 65.

11) Ігор Косецький — Укр. реалізм ХХ сторіччя. — МУР. Збірник III, ст. 33.

12) І. Костецький — Божественна лжа — «Хорс». Ч. I, ст. 49—68.

13) МУР, Альманах, ч. I.

14) МУР, Збірник III, ст. 37.

15) МУР, Збірник I, ст. 52.

16) МУР, Збірник I, ст. 5.

17) Юрій Косач — Вільна українська література. — МУР. Збірник II, ст. 56.

18) Там же, ст. 57.

19) МУР, Збірник III, ст. 62.

20) «Літопис політв'язня» — Ч. 1—1946.

21) Ю. Косач — «До донь Ельґзи де Гравальос Альфара» — МУР. Збірник III, ст. 51.

22) МУР, Альманах Ч. I.

23) Віктор Бер — Засади поезики — МУР. Збірник I, ст. 7.

24) Юрій Шерех — цит. стаття. Зб. I, стор. 61

25) „Арка“ Ч. I.

26) Ю. Бойко — Куди йдемо? „Рідне Слово“ Ч. I

М. Б.

Плянуння та статистика за совєтів

Як відомо, ніякого господарства не можна провадити без плану. Це елементарна істина, відома кожній людині, що нормально думає. Нема нормально думуючої людини, яка, починаючи якусь діло, не передбачала б чи не плянувала б кінцевих результатів цієї справи. Плянувати може як окрема людина в її індивідуальній роботі, так і ціле підприємство, а навіть і такий великий організм, як держава.

Помилкою є думати, що плянування притаманне лише соціалістичному або, як зазначають большевики, комуністичному суспільству. Кожна

державна система в своїй діяльності вимагає й застосовує плянування.

Президент Торговельної Палати Злучених Держав Ерік Джонсон у своїй промові, виголошеній з нагоди його уступлення зі становища президента, зазначив: «Ми повинні прямувати до якнайбільшої саморегуляції господарських угруповань та до якнайменшої регуляції з боку держави. Але певна, здорова, доцільна регуляція з боку держави, встановлення деяких правил «чесної гри» є конечні». Отже, як видно з наведеного, навіть така капіталістична держава, як Злучені Держави